

O šífech z Týna a pivovaru, když ještě nebyl švarné pradleny, udatní voráři, dokařská lopota, plavecké hospody a dlouhé put fabrikou

Za celý život vystřídal – jak zdůraznil zdvizením tří prstů na pravé ruce – jenom tolik firem. Vlastně čtyři, vzpomněl si ještě na léto v sedmadvacátém.

Jako "pacholčí" plavec, nováček, začátečník na vodu, několikrát splul Vltavu.

"Nebyl zrovna kvalt," říká někdejší učedník mistra Václava Šímy, Hroznějovice u Týna nad Vltavou. Mohl tedy dostat pár dní fraj. Jinak strejček synovci z otcovy strany uzdu příliš nepovoloval. Nebyla-li zrovna práce v dílně, našla se na poli. Nestávalo se, že by neměli do čeho píchnout. Začátek července ve dvacátém sedmém roce byl světlou výjimkou.

"Táta mě však nenechal lenořit. Povídal, potřebuješ šaty na zimu, přivyděláš si pár korun na vodě." U strýce Šímy se učil ke všemu zaopatření, čili ke stravě a bytu. O penězích nebo ošacení nepadla při ujednání bratrů o klukové učení zmínka.

O řece toho věděl syn dozorce vyšebrodského skladu dřívím a také plavce nemálo. Celou zimu sem svázeli sedláci dlouhé dříví z lesů až od rakouských hranic. Ručně, jen s pomocí silných sochorů, je navalovali na tři metry dlouhé saně, takže zadek klád "šel" po zmrzlém sněhu smykem.

Přes zimu navozili sedláci celé kopce dříví. Do fototy. Sotva odešly poslední ledy, řeka se "votelila", dali se do práce voráři. Vaziště měli rovnou dole u Vltavy pod klášterem.

Pradleny a la Sirény

Když byla nízká voda, stavěli voráři hned v Rájově. U Perníků, v první plavecké hospodě za Krumlovem. Šenkýř je netrpělivě vyhlížel a k zastávce lákal harmonikou. Heligonka se rozléhala po celé řece a vítala je jako fanfáry vzácné panstvo. Což teprve když zmáčkli její měchy večer. Šenkýřka s děvečkou byly

v jednom kole, ani vydechnout jim plavci nedali.

Šišku mazali dlouho do noci. Sotva se ale rozbřeslo, stáli už zase u vesel a dál čeřili Vltavu po proudu. V Budějovicích uvázali prameny u Předního mlýna a zašli si na snídani. Buď "Na růžek" nebo ke "Třem sedlákům". Obě hospody na Piaristickém náměstí měly otevřeno už od rána.

"Plavci jsou tu!" křikl šenkýři do kuchyně. Nikdy nevěděli, kam voráři zamřfí, raději tedy udělali poplach v obou hospodách. Kuchařky hned přistrkovaly kastroly s gulášem a dršťkovou polévkou na prudší oheň. Věděly, že mužští chvátají. Taky se stalo, když neměly dovařeno, že uražené vstali od stolu a odešli ke konkurenci. Pak se třeba zdrželi při dvou i třech pivech, na jídlo však čekali neradi.

"Mě táta zavedl ke Třem sedlákům. tady vařili prima pajšl. Dal jsem si k němu tři křupavé rohlíky a byl jsem plnej do oběda."

Oběd si kuchtil každý plavec sám. Na předku na drnech rozdělali oheň a v poledne strčili do hrnce kus hovězího. Napřed je ale nechali chvíli oschnout na sluníčku. Lepší se krájelo. Do polévky vhodili pár hrstí křupek nebo drobení, které si vezli s sebou z domova a maso snědli s chlebem.

"Byla to nádhera, zvlášť, když cesta pěkně ubejvala. Všude okolo bylo ticho, jen voda šplouchala, jak jsme se o ni opírali vesly. Tenkrát kolem řeky nebylo příliš chalup a lidí."

Jenom rybáře a pradleny vyháněla čerstvá letní jitra k řece. Na širokých, od vody vymletých, kamenech vpleškávaly prádlo. Bušily do něho dřevěnými pisty, až zůstalo čisté. Užily přitom plno legrace a netrpělivě čekaly, až se z ohbí řeky vynoří voráři. Jakmile je spatřily, volaly na ně – "hahou!". Hubatější je dokonce zvaly k sobě na břeh. Mužští jim opláceli stejnou měrou a navíc přidávali dvojsmyslné narážky. Ženské se

smály až se prohýbaly, plácaly rukama do vody a než se jim plavci ztratili z očí, vyprovázely je máváním spodního prádla.

Větel na obilí i starosti

Původně se Jan Šíma toužil stát kuchařem nebo cukrářem. Mohl být i hajným, kdyby byl otec přistoupl na nabídku inspektora lesů vyšebrodského kláštera a dal ho do školy. Tátův bratr v Hroznějovicích však právě

sháněl učedníka, a tak patnáctiletý mládenec dostal modrou plátěnou zástěru, štrukové kalhoty a šněrovací boty a začal se učit bednářem.

Jestliže se žádný rolník neobešel bez kováře, kovářna stála v každé druhé vesnici, pak stavitelé vozů – koláři a výrobci drobnějších dřevěných nádob – bednáři, jim neměli co závidět. V kterémpak statku či jen chalupě nepotřebovali dojačku, putýnku, ško-

přík, džber, káď na maso a na nakládání zelí, máselnici anebo vozniči na rozvážení močůvky.

"Máselnice jsme dělali v trojím provedení. Soudkovou, škopíkovou a štouhací. Dneska už nejsou vidět. Leda ještě v muzeu," pousměje se šestaosmdesátiletý bednář na odpočinku. Sám je už také ze starého vydání.

"Stroj" na stloukání másla se zhotovoval jako soudek. Jednotlivé díly neboli

jedním držadlem s bambulkou k snazšímu držení.

Věrtel byla kdysi česká dutá míra asi na pětadvacet litrů. Dnes zůstala mírou jen pro množství načesaného chmele. A synonymem pro hlavu plnou starostí.

Vltavotýnské doky

Ve čtyřicátém roce Šíma přestal tlouct na obruče a stal se – dokařským dělníkem. Nad prvním vltavotýnským jezem, na místě bý-

na které klidně vjel kočí s vrchovatě naloženým žebříňákem obilí, jakou měly nosnost a až patnáctimetrovou délku, zhotovoval mužský personál loděnice z borového dřeva. Ostatní plavidla se spokojila se smrkem. Borty větších lodí se stavěly z pěticolových fošen, dna ze čtyřcolovky.

Spodní plochy pramiček ucpávali loďaři koudelí a přetírali horkým asfaltem. Nebo dna těsnili lajsničkami. Přes ně "natemovali" mech, vybírali zvlášť hustý, který když se zatáhl, nepropustil ani slzu. Na takovou ideální izolaci přibýjeli ještě jedny tenké lišty.

"Lodě jsme samosebou stavěli na zakázku. Dva tři dny se nechaly ještě na vodě, kdyby přece jenom někde zatékalo a už ješ k majiteli. Sami jsme s nimi plouli třeba až do Prahy."

I šifařům hrozily ztroskotáním tři vltavské proudy: červenský, bučilský a nejzáradnější – šestnáct kilometrů dlouhé – svatojánské. V noci se přes ně málokdo odvážil. Proto cesta se při nízké vodě z Týna do Prahy prodlužovala na dva dny. Nocovat měli kde. Na vybranou měli z dalších plaveckých hospod. Hlavu mohli složit třeba "U Ptáka" pod Žďákovem, "U Anduly" před Zlákovicemi nebo až před svatojánskými proudy "Na Muráni."

"Spali jsme podle počasí. Když bylo teplo, tak venku, při chladnějších nocích ve stodole nebo v hospodě. Obrátili jsme židle nohama vzhůru, dali je k sobě, přes nandali slámu, kabát pod hlavu a už jsme byli v pánu."

Pokud potřebovali dostat loď proti proudu, pomáhali jim v tom koně. Zapřažení do dlouhých lan vytáhli prázdnou až do Budějovic. Z Týna chodily kobylinky po zvláštní pěšině kolem Vltavy, které se říkalo "šiferňa".

Ústup ze slávy

"Doma si pivo neotevřu. Nepřijde mi chuť. Ne, že bych na ně zanevřel," prohlašuje Jan Šíma. Raději

než vysedávání nad půllitrem dává přednost zahrádce a lesu. Jen nozičky prý už tolik neběhají.

Bodejť by zanevřel. Po pětadvaceti letech v pivovare. Bývaly časy, než se jim ministryně Jankovcová postarala o odbourání deputátu, že přes den vytáhl i tři litry desítky.

Penzionovaný bednář pamatuje ještě doby, kdy bednáři tvořili po sladovnicích nejpočetnější skupinu pivovarských zaměstnanců. Kdy se mezi zdmi pivovaru ozývalo charakteristické klepání při "tužení" neboli utahování obručí, a kdy se dvorem linula "přírodní" vůně roztavené smoly.

Požehovali každý sud. Štěně, půlku, hekták i tuplák. Pokud potřeboval opravit, nejprve dostal, co mu scházelo a potom ho vysmolili.

Horký vzduch z koksových kamen roztavil starý smolný povlak, který odkopal do kýble a do sudu se nalila čistá, tekoucí smůla. Jak sudem otáčeli, roztekla se po celém vnitřku.

"Na zimu jsme vyalili ze sklepa ležácké sudy. Říkalo se tomu vysklepování. Do nejmenších se vešlo šestnáct, do největších pětasedmdesát hektolitřů. Procedura byla ta samá jako s transportními sudy, akorát s tím rozdilem, že když se bednilo, dávalo nové dno, jeden z nás musel vlézt dovnitř a vystrkovat ho ven."

Ke kovovým tankům přibýly i sudy kovové a – bednářině odzvonilo. Najednou už nikdo nepotřeboval ty šlachovité chlapíky, jimž práce nedovolila pivní pupky. Dnes už jen nemnoho pamětníků může vydat svědectví o slávě starého řemesla, které odedávna patřilo k pivovaru.

"Jenže už to také není pivovar, ale fabrika," uzavírá své vzpomínání na běh života nejstarší bednář v. v. Prvního českobudějovického pivovaru Samson, šestaosmdesátiletý Jan Šíma.

Jan CHMELÍK
Ilustrace Václav MORAVA

dužiny či jen douhy se napřed naskládaly do velkých necek, nalila se na ně vařící voda a pod poklopem se nechaly asi dvě hodiny pařit. Smrkové dřevo pěkně změklo a snadno se dalo ohýbat.

"Dělali jsme i věrtel. Po nejvíc je brali mlynářji na měření obilí," říká Jan Šíma a na okraj novin črtá podobu dole širší, nahoře užší asi čtyřicet centimetrů vysoké nádoby, stažené dvěma obručemi a opatřené

valé solnice, měla své doky známá firma Šílený, a třicetiletý bednář začal zhotovovat lodě. Převozní pramičky, prámy, lodi na písek i hausbóty. Největším plavidlem, na němž se podílel, byl přes třicet metrů dlouhý šif. Pražský rejdař si ho objednal na přepravu žeziva a paliva, nejčastěji však na něm vozil žulové kostky z lomů kolem Zvěrotic na dláždění ulic českého velkoměsta.

Jedině převozní prámy,